

ئەودىيوى بوجدە!

12-06-2023

نووسەرەكان

زريان رۆژھەلاتى

كۆرتە : مشتومرەكانى تايبەت بە بوجدەى عىراق، بەدەر لە ديوە ئابوورىيەكەى، نيشانەى قوناخىكى نوڤى
سىياسىيە كە لە ماوەى زياتر لە 2 دەيەى رابردوودا كەم وڤنە بوو. ئەوہى كە ھەيە زۆر زياترە لەو ھەكايەتە
محەلييەى كە لايەنە كوردىيەكان وەك بەشێك لە ركابەرييە بەردەوامە نڤوخۆييەكانى خۆيان دەگڤرنەوہ

مشتومپرەكانى تاييەت بە بودجەى عىراق، بەدەر لە ديوە ئابوورىيەكەى، نيشانەى قۇناخىكى نوڧى سياسىيە كە لە ماوہى زياتر لە 2 دەپەى رابردوودا كەم وڧنە بووہ. ئەوہى كە ھەپە زۆر زياترە لەو ھەكايەتە محەليەى كە لايەنە كوردىيەكان ۋەك بەشنىك لە ركابەرييە بەردەوامە نيوخوڧيەكانى خۇيان دەيگىرپنەوہ. بابەتەكە تەنيا گۆرپنى ھاوڧەيمانييەكان يان كاركرديان نىيە بۆ قازانجى لايەننىكى كوردى لە دژى ئەوى دىكە، بەلكو بەشنىكە لە قۇناخىكى سياسى گەورەتر لە ھەموو ناوچەكە كە ئەگەر كورد خۆى گلڧر نەكاتەوہ، ئەمڧو بى يان سبەى زيانى زۆرتى لى دەكات. خودى بودجەكە پڧە لەو بابەتانەى كە مشتومڧى زۆريان لەسەرە. بايەخدانى زۆر بە ئاسايش لە جياتى خزمەتگوزارى و كەرتەكانى دىكە، ھەروەھا جياكارى لە نيوان پڧىكەتەكان بەشنىك لەو رەخنەى كە لىي دەگيرين، بەلام لەوہ زياتر، ديوە سياسىيەكەى ئەوہندە پڧابەخە كە توانىوڧەتى، ھەردوو رڧىكەوتنى نيوان ھەولڧر و بەغدا لەسەر نەوت و بودجە، ھەروەھا رڧىكەوتنەكەى نيوان سەرۆكەوزيرانى ھەريمى كوردستان و جڧىگرەكەيشى بخاتە ژڧر پڧسيارەوہ. لەوانەپە ئەنجامى سڧروشتى ئەم بودجەپە كە پڧدەچى، كورد لە ناچارى و لەبەر ركابەرى ناوڧوى يەكتەر پڧى رازى بووڧت، پاشھاتى دىكەى ھەڧت كە پڧڧت لە گڧرت و مەملانى.

ياساى بودجە و پڧىگەى ھەريمى كوردستان

پڧناچيت بودجە زەبەلاحەكەى عىراق كە سەرۋوى 199 تڧليوڧ دىنار، وانا زياتر لە 152 ملىار دۆلارە دواجار خزمەتنىكى زۆر بە گەشە پڧدانى ھەموو عىراق بكات. پاره دەتوانڧت دەولەمەندى دروست بكات بەلام بە تەنيا ناتوانڧت وڵاتىك گەشەپڧيدات. بۆنمونە بەگشتى نڧىكەى 29 تڧليوڧ دىنار بۆ دامەزارەوہ ئەمنى و سەربازىيەكانى عىراق دانراوہ لە كاتڧىكا كە 5 ۋەزارەتى گڧنگى ۋەك تەندروستى و ژڧنگە، كاروكاروڧاى كۆمەلەپەتى، پەرەردە، خوڧندى بالا و سەرچاوەكانى ئاو، ھەمووى پڧىكەوہ 31.036.467.270 دىنارى بۆ تەرخان كراوہ.

گفتوگۆكانى بودجە دوو رڧىكەوتنى گڧنگىشان خستە ژڧر پڧسيارەوہ: يەكيان ئەو رڧىكەوتنەى نيوان ھەولڧر و بەغدا لەسەر نەوت بوو كە دەرچەپەكى ناوڧى بوو بۆ ئەو دۆخەى كە دواى راگرتنى ھەناردەى نەوتى ھەريمى كوردستان واژۆ كرابوو. ئەوى دىكەشيان رڧىكەوتنەكەى نيوان سەرۆكەوزيرانى ھەريمى كوردستان و جڧىگرەكەى بوو لەسەر پڧسە نيوخوڧيەكان.

بەپڧى **رڧىكەوتنى** نيوان ھەولڧر و بەغدا كە ھەردوو سەرۆكەوزيرانەكەيان واژۆيان كڧدبوو، 400 ھەزار بەرميل نەوت لەرڧى كۆمپانىي سۆمۆوہ دەفڧوشرڧت و پارەكەش لە بانكىك دادەنرا كە سەرۆكەوزيرانى ھەريمى كوردستان دەسەلانى خەركڧردنى ھەڧت. بەغدا ھەر لە سەرەتاوہ زياتر ھەزى لڧيوو ئەو ھەژمارە لە بانكى ناوہندى بڧت بەلام پەرلەمان ئەوہى كڧدە بڧيار و گۆڧانكارىيەكەى ماددەى 14ى بودجە، ئەو رڧىكەوتنەى بۆ ھەريمى كوردستان ئالۆژر كڧد. جارڧ ئەو پارەپە لە ھەژمارنىكى بانكى دەڧت كە ۋەزارەتى دارايى دەپكاتەوہ. ھەروەھا لە بانكى ناوہندى يان بانكىكى متمانەپڧىراوى ئەو بانكەش دەڧت. بۆپە بەشڧوہى ئاسايى، ناكۆكيە سياسىيەكانى نيوان ھەولڧر و بەغدا دەتوانن گومان لە چارەنووسى ئەو ھەژمارە بانكىيە دابڧن كە بەر لە ھەريمى كوردستان بە ۋەزارەتى دارايى و بانكى ناوہنديوہ بەستراوہتەوہ. خالىكى دىكە ئەوہپە كە چارەسەرڪڧردنى ناكۆكيەكانى نيوان ھەولڧر و بەغدا كە بابەتى نەوت و دەرۋازە سنوورىيەكان و داھاتى نيوخۆ بەشە سەرەكىيەكەپەتى، بە پەرلەمانىك سڧڧردراوہ كە زۆرينەى ئيتاريپە. ئەوہش لە كاتڧىكا كە چارەسەرڪڧردنى ناكۆكيەكانى جڧپەجڧىكڧردن بە پلەى يەكەم پەيوەندى بە دەسەلانى جڧپەجڧىكڧردن و دواترڧش پەيوەندى بە دادگاۋە ھەپە.

بە گشتى دەتوانڧن بڧژڧن كە گۆڧانكارى لە ماددەكانى پڧۆژە ياساكە بە تاييەت ماددەى 14، چەندەى زيانى بە پڧىگەى ھەريمى كوردستان گەياندڧت، لەوانەپە گۆرڧڧىكڧش بڧت لە پڧىگەى سوودانى كە دەشنى لەرڧىگەى ركابەرييەكى نيوخوڧى شىعيەوہ روونڧىرڧتەوہ. پڧدەچى شىعەكان ئەزمونيان لە مستەفا كازمى ۋەرگرتڧت و خوازبارى ئەوہ نەڧن كە سوودانى بە كەلكوہرگرتن لە پالڧشتى ھەريمى كوردستان بتوانڧت ھەندىكجار سەربەخۆ بڧولڧتەوہ.

لەپاستيدا پڧىگەى ھەشتەمى مادەى 14، رۆلڧىكى كڧدەيشى داوہتە سەرۆكەوزيرانى عىراق سەبارەت بە كاروڧارى بەرڧوہەردن لە ھەريمى كوردستان. ئەوڧش لەرڧى بابەتەكانى خەركڧردنى موچە يان پارەداركڧردنى راستەوخۆى ھەر پارىزگاپەكى نازازى لە ھەريمى كوردستان. ھەلڧەت بەدەر لەم بڧيارەى پەيوەست بە بودجە، بەغدا سەبارەت بە پڧسەكانى ئاسايش و رڧىكەوتن لە ئيران سەبارەت بە سنوور، پەيوەنديەكى راستەوخۆى لەگەل كاربەدەستان لە سلڧمانى ھەپە و ئەوہى بودجە تەنيا رەھەندە رەسڧمىيە ئابوورىيەكەپەتى.

لايەنە كوردىيەكان لەسەر ئەو بڧىگەپە بوونەتە دوو بەش. بەشنىكيان بە ھەولڧىك بۆ لەتكرڧدى ھەريمى كوردستان و بەشنىكى دىكەش بە گەرەنتىيەك بۆ دادپەوہرى و ديموكراسى تەماشاي دەكەن. بەلام خالى جڧىگەى سەرنڧ ئەوہپە كە ئەمە دواى رڧىكەوتننىكى نيوان

سەرۆكۆهزيران و جىڭرهكەى ھات كە نزيكەى 7 مانگ كۆبۈنەۋەكەنى ئىنجومەنى ۋەزيرانى بايگۇت كىردى. ئەمەش يان واتاى ئەۋەپە كە بىنەماى رىككەۋىتەكە لاۋاز بۈۋە و كىشەى مەمانە لە نىۋان پارتى و يەككىتى ھىشتا بەھىزە يان واتاى ئەۋەپە كە سەرگىدەكەنى يەككىتى سەبارەت بە رىككەۋىتەكە جياۋاز بىردەكەنەۋە.

بەدەر لە ھەموو ئەۋانە، بۇدجە ھىزى پىشمەرگەى كوردستانىشى ۋەك ھىزىكى پىادە- ۋىشانى دانائە كە رەنگە لە داھاتوودا دەسكەۋىتى چەك و تەقەمەنىي پىشمەرگەۋى بۇ ئەستەم بىت ۋەك ئەۋ ئاستەنگانەى كە سالىنى رابردو، بىرۋىكراسى سەربازى بۇ پىدانى درۋنى ئەمىرىكى بە ھىزەكەنى پىشمەرگە دروستىكىردى.

زىاتر لە بودجە

دەتوانىن بىزىن كە بودجە سى دەئەرنجامى بۇ ھەزىمى كوردستان ھەبۈ. يەكەمىان ئەۋەبۈۋ كە ناكۆكىيە نىۋخۆپىيەكەنى ھەزىمى كوردستانى زىاتركىد، ئەمەش واتاى بى مەتبۈۋى زىاترى لايەنە سەرەككىيەكان لە يەكتى دىت ئەگەر گۇرۋانكارىيەك روۋنەدات. دوۋەمىان ئەۋەپە كە دەسەلەتلىكى كىردەى داۋەتە سەرۆكۆهزيرانى عىراق بۇ پىرسەكەنى بەرپۈەبىردن لە ناۋخۆى ھەزىمى كوردستان) دەكرى ۋا بخۆپىندىتەۋە كە كەى بە گۇنجاۋى بزانىت، دەتوانىت بە رەسمى ۋەك دوۋ ئىدارە مامەلەى لەگەل بكات) ۋەدەسەلەتلىكىشى داۋەتە پەرلەمانى عىراق سەبارەت بە ناكۆكىيەكەنى نىۋان ھەولير و بەغدا كە زۆرىنەى ئىتارى و پىرۋ-ئىرانىيە، بۇيە مەيدانى مانۋىرى سىياسى ھەزىمى كوردستانى بەرتەسكىر كىردوۋە.

سەرەكىدەكەنى كورد بەشەك لە لايەنە شىيەيەكانىان بە پابەند نەبۈۋن بە رىككەۋىتەكان تۆمەتبار دەكەن و لەۋانەپە ئەۋ بى مەتبۈۋى كە گروۋپەكەنى ئىتار لە گۇتوگۇكانى بودجەدا سەبارەت بە ھەزىمى كوردستان پىشانىندا، پەيۋەندى بەۋ كەشۋەۋا سىياسىيە گىشتىيەۋە ھەبىت كە ئىستا لە ناۋچەكە بە قازانجى ئىران، بەشارەتەسەد و گروۋپە شىيەيەكەنى عىراق ھەلىكىردوۋە. كۆمكارى عەرەبى سوورىيە بەشار ئەسەدى ۋەگىرتەۋە. ۋىلاتانى كەنداۋىش سەرەپاى نىزىكوۋنەۋە لە ئىسرائىل ھەۋلى پەرەپىدانى پەيۋەندىيەكەنى خۇيان لەگەل تاران دەدەن و ئەمەش دۋاجار رىگەى بۇ بەھىزىۋىۋى زىاترى پىگەى شىيەكەنى چوارچىۋەى ھاۋناھەنگى خۇشكىردوۋە تا بە پالپىشتى ناۋخۆى كوردى و بە كەلگۈەرگىرتن لە ھەلومەرجى گىشتى سىياسى لە ناۋچەكە گۇشارەكانىان لەسەر ھەولير زىاتر بكن.

ھەلەبەت دەبى ئەۋەشمان بىرنەچىت كە بەھىزىۋىۋەۋى رۆلى ئىران، ئەسەد و گروۋپە شىيەيەكەنى عىراق و لەۋانەپە تارادەپەكىش حىزبۇللاى لوبنان، تەنبا دىۋىكى روۋداۋەكەنى ناۋچەكەپە. توركىيا تازە لە ھەلېزاردن ھاۋتە دەر كە پىدەچىت بە ھاتنى ھاكان فىدان سەرۋىكى مەيت بۇ ۋەزارەتى دەرەۋە، سىياسەتلىكى دەرەۋەى كارىگەرتى ھەبىت. ھەلۋىستى ئەمىرىكا و ئىسرائىلىش سەبارەت بە بەرنامەى ئەتۈمى و موشەكى ئىران فاكتەرى دىكەپە كە دەتوانىت لە داھاتوودا كارىگەرى ھەبىت. ئەمە بىچكە لەۋەى كە ئىران لە سىنۋورەكەنى رۇژھەلات و باكۋورەۋە كىشەى لەگەل تالىبان و ئازەربايجان ھەپە و دەزانىت گۇشارى لەرادەبەر دەتوانىت پىرسى كوردى لى ئالۋز بكات. لە تەنىشت ئەۋانەشدا پۇتانسىيلى پىرسە نىۋخۆپىيەكەنى ئىران و بابەتى گىرمت و مەملەتن ناۋخۆپىيەكەنى شىيەش لە عىراق، بە تايبەت كە ھەلېزاردى ئەنجومەنى پارىزگاكانىش بەرپۈەپە، لە دىارىكىردى ئاراستەى روۋداۋەكاندا بى كارىگەر نابن.

ئەنجام

لەۋدىۋى مەشتۈمپەكەنى پەيۋەست بە بودجەۋە بابەتلىكى گىرنگ ھەپە كە لە دىمەنلىكى گىشتىدا، پەيۋەندىدارە بە مژۋولكىردى كورد بە پىرسە ناۋخۆپىيەكان و سىنۋوداركىردى جىۋولەكەنى لە ناۋچەكە. بۇ ئەۋەى كە دىمەنلىكى گىشتىگىرمان دەستكەۋىت، باشتروايە كە باسەكەنى تايبەت بە بودجە، بىپارەكەنى دادگەى فىدرالى، گۇشارەكەنى سەر حىزبەكەنى رۇژھەلاتى كوردستان و پىرسى سىنۋور، داھاتوۋى رۇژئاۋاى كوردستان لە پاش گەرانەۋەى سوورىيە بەشار ئەسەد بۇ كۆمكارى عەرەبى لە يەك تابلۇدا سەپىر بكن. گۇشارەكان ئەنجامى گۇرۋانكارىيەكى سىياسىن لە ناۋچەكەدا كە مەرج نىيە بە جىگىرى بىمىنىتەۋە.

مەيدانى سىياسەت لە رۇژھەلاتى نىۋەپاست ھەمىشە خىز و لەرزۈكە و ئەم دۇخە گۇزارىشت لە ناھاسەنگىيەكى ھىز دەكات لە ئاستى ناۋچەكە و ناۋخۆى عىراقىش. بۇيە بە ئەگەرى زۆر ئەمە ۋەك خۆى نامىنىتەۋە و دەبى چاۋەپى بىن بزانىن كە ھەنگاۋەكەنى دۋاترى توركىيا، ئىسرائىل و ئەمىرىكا و روۋداۋە نىۋخۆپىيەكەنى عىراق چۇن كارىگەرى لەسەر ئەۋ دۇخە دادەنن.